

„Közigazgatási történetek” a dualizmus korából
Közigazgatás-történeti műhelykonferencia, 1867–1918

2015. november 5-én, a Tudomány Napja alkalmából a *Nyitott Levéltárak* programsorozat őszi rendezvényeinek sorában rendezte meg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára a közigazgatási műhelykonferencia újabb, harmadik részét.

A 2012-ben az MTA BTK TTI-ben megtartott kezdő műhelykonferenciát követően a Magyar Nemzeti Levéltár 2013-ban a 18. századi, majd 2014-ben az 1800 és 1867 közötti időszakról szervezett tudományos tanácskozást. A műhelykonferencia levezető elnöke *Fülöp Tamás* főigazgató-helyettes (MNL) és *ifj. Bertényi Iván*, a Bécsi Magyar Történeti Intézet igazgatója volt. Az ez évi műhelykonferencia címét a korszak jeles írójának, publicistájának, Mikszáth Kálmánnak az egyik rövid elbeszéléséről kölcsönözte, és a dualizmus kori sajátosságokat és jellegzetességeket, a fontosabb közigazgatási változásokat és azokban részt vevő személyek életútját tárgyalta.

A konferencia előadásait tematikus blokkokba osztva hallgathatták meg az érdeklődők.

A dualizmus kori közigazgatás, a dualista államberendezkedés hivatalai és hivatalnokai
Miru György tanszékvezető egyetemi docens (Debreceni Egyetem, BTK, Modernkori Magyar Történeti Tanszék) a dualizmus kori közigazgatást jellemezte egykorú vélemények, bírálatok alapján, különös tekintettel Kossuth Lajos emigrációban írt kritikáira és kortárs történészek, publicisták (Grünwald Béla, Schwarcz Gyula) véleményeire. Az előadás bemutatta a vármegyék jogainak csökkentése és így önállóságuk csorbulása, valamint az állam (a minisztériumok) jogköreinek bővülése miatt kitört vitákat.

Ress Imre ny. tudományos főmunkatárs (MTA BTK TTI) bécsi és magyar levéltári forrásokat felhasználva vizsgálta a bécsi dinasztikus gyűjteményekben működő osztrák, magyar és más nemzetiségű hivatalnokok szerepét. Előadásában kitért a dualizmus kori tudományos elit összetételére, a magyar és osztrák levéltárosok közötti kvótarendszerre és a személyek kiválasztásának kritériumaira is. Egy-egy neves hivatalnok (Károlyi Árpád, Győry Árpád, Thallóczy Lajos) kinevezése és bécsi éveinek vázolása életszerű helyzeteket tárt a hallgatóság elé.

Klettner Csilla főlevéltáros (MNL OL) konkrét példákkal szemléltette az 1867-ben felállított Miniszterelnökség szervezetét, 1918-ig megfigyelhető átalakításait. A korszakot és a hivatalt kevésbé ismerők számára részletes tájékoztatást nyújtott a Miniszterelnökség széles jogköréről és az egyes „osztályai” által intézett ügyek sokszínűségéről. A Miniszterelnökség fontosságát a hivatalnokok elé támasztott szakmai elvárásokkal is illusztrálta, és a karrierlehetőségeket is felvázolta: Klebelsberg Kuno hivatali pályája, mint fizetés nélküli segédfogalmazó, innen indult el.

Ásványi Szabolcs levéltáros (MNL OL) a 19. századi erdőgazdálkodás és erdőigazgatás fontosságát hangsúlyozta, és Bedő Albert életpályája révén bemutatta egy szakhivatalnoknak egészen az államtitkári pozícióig tartó előremenetelét és az erdészeti ügyek intézésnek specializálódását.

Csóti Csaba főlevéltáros (MNL Somogy Megyei Levéltára) a Magyarországon kevésbé ismert fiúmei királyi kormányzó és a tengerészeti hatóság elnökének hatáskörét tárgyalta életszerű, a 2001 és 2013 közötti rijekai helyszíni rendezés közben gyűjtött tapasztalatai és ismeretei alapján. Előadásában kiemelte és bemutatta a kormányzói poszt presztízs-jellegét, továbbá reprezentációs és politikai szerepét.

A vármegyei közigazgatás átszervezése és a vármegye működése a dualizmus korában
Székely Tamás tudományos segédmunkatárs (MTA BTK TTI) eszmetörténeti jellegű

előadásában a dualizmus korabeli szófordulatokat vizsgálta, amelyeket a vármegyekérdés körüli vitákban használtak: melyik társadalmi (politikai) csoport melyik politikai ideológiával azonosult, és ez hogyan mutatható ki a vármegyék jogköréről és az államapparátus változásáról szóló vitában. Ő is politikusok (Deák Ferenc, Andrássy Gyula, Apponyi Albert, Grünwald Béla, Tisza István) konkrét szóhasználatát és érvelését hívta segítségül.

Szikla Gergő főlevéltáros (MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltára) Bihar és Hajdú vármegyék esettanulmányán keresztül a közigazgatási változtatások gyakorlatát tárta a hallgatóság elé, térképekkel illusztrálva a területi átalakításokat és az egyes járási székhelyek áthelyezését az egyes időszakokban (1848–1854, 1854–1860, 1861–1872, 1876–).

Cseh Géza főlevéltáros (MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára) Szapáry Gyula és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye kapcsolatán keresztül foglalkozott a belügyminiszter szerepével az új megye (megyék) létrehozásában és az új megyeszékhely (Jászberény helyett Szolnok) meghatározásában. Az előadás megemlítette az 1876. évi átalakítást megelőző megyei felosztási tervezeteket is, majd Szapáry Gyula és Szolnok viszonyát és személyének szolnoki kultuszát vizsgálta.

Cieger András tudományos főmunkatárs (MTA BTK TTI) első világháborús levelezések, személyes visszaemlékezések segítségével vázolta Bereg vármegye nehézségeit 1914-től kezdődően. Előadása felhívta arra a figyelmet, hogy Gulácsy István alispánnak és Kozma György aljegyzőnek az MNL OL-ban őrzött magániratai értékes forrásanyagot rejtenek, amelyekkel végigkövethetők a háborús időszak problémái és a hivatalnokokra rótt feladatai, kezdve a mozgósítással és a katonasírok összeírásával, folytatva a közélettel szemben és a járványveszéllyel egészen a háborús veszély okozta kivételes helyzetekig, valamint a megváltozott magtartásbeli normarendszerig.

Fülöp Tamás főigazgató-helyettes (MNL) is egy esettanulmány segítségével próbálta meg az egyedi vagy tipikus alispáni karriert bemutatni. Dr. Küry Albert Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjának példáján keresztül az érdeklődők nem csupán egy különleges ember életpályáját ismerhették meg (amelyet megtört az első világháború). Ez az életút lehetőséget nyújtott arra is, hogy a levéltárosok elé – a történelmi munkán túl – új feladatokat tűzzön ki, amelyek a közigazgatás-történet műveléséhez kapcsolódnak, mint a megyetörténetek, megyeháza-történetek, megyei monográfiák írása, az archontológiák összeállítása és prozopográfiai kutatások végzése. Hangsúlyozta a helyszíni „terepmunkák” fontosságát és a temetői és egyéb emlékek karbantartását, ápolását.

A műhelykonferencia alatt lehetőség nyílt mind a szekciók után, mind a szünetekben a szakmai kérdések megvitatására, hozzászólásokra. Mivel a dualizmus kor iránt érdeklődők és a korszak kutatói napjainkban kevesen vannak, különösen üdvözlendő, hogy nagy létszámú hallgatóság volt jelen a konferencián. Az előadások és a szakmai eszmecsere remélhetően nem csak alapvető tájékoztatást nyújtottak a közigazgatás korabeli helyzetéről és a hivatalnoki rétegről, hanem felkeltették további érdeklődők figyelmét is.

A műhelykonferencia-sorozat a tervek szerint folytatódik, 2016-ben az 1918 és 1945 közötti közigazgatás és hivatalnoki kar kerül bemutatásra.